

DIAGNOSTIKA A TERAPEUTICKÉ MOŽNOSTI Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE

- ▶ Pokud hovoříme dnes o diagnostice v souvislosti s lidmi s postižením, pak musíme rozlišovat mezi různými diagnostickými postupy, které se od sebe liší v důsledku odlišných odborností a specializace. Tyto však nestojí proti sobě, každá disciplína má své opodstatnění a proto by se měly navzájem doplňovat, abychom si mohli udělat komplexní obraz o člověku s postižením.
- ▶ V souvislosti s lidmi s postižením je nutné vymezení a rozlišení mezi lékařskou, psychologickou a terapeuticko pedagogickou diagnostikou v rámci speciální pedagogiky. Přitom je samozřejmé, že všechny tři disciplíny podle potřeby a typu postižení musejí spolupracovat.

LÉKAŘSKÁ DIAGNOSTIKA

- ▶ **Lékařský model** považuje postižení jako deficit jednotlivce, který je způsoben nemocí, prenatálním vývojem, zraněním, traumatem ap. Z tohoto pohledu považuje medicína za prvotní diagnostiku původu postižení a návaznou léčbu a terapii s cílem dosáhnout změny deficitního stavu jedince ap.
- ▶ Postižení je z pohledu medicíny (genetická) chyba a nedostatek. Výraz nedostatek vychází z diagnostiky a je ovlivněn jednostranným pohledem (bohužel): postiženému je poskytnuta určitá péče nebo přesněji řečeno je příjemcem určité péče, kterou mu (nepostižená) společnost na základě určité „etické povinnosti“ umožňuje.
- ▶ U lékařské diagnózy v stojí v popředí diagnóza, jež se zaměřuje na nemoc jako takovou, na původ, příčiny, symptomy.
 - ▶ původ – genetický,
 - zranění, před-/při-/po narození, v důsledku jiného onemocnění apod.
 - jak se postižení projevuje, typické příznaky, projevy ap.
- ▶ Diagnóza zahrnuje postupy, jako je anamnéza, fyzikální vyšetření a sekundární technická vyšetření, jakož i analýzy tělesných tkání a vylučování

LÉKAŘSKÁ DIAGNOSTIKA

- ▶ **Psychiatrie** - psychiatrického pohledu byl postižený vzhledem k patologickým defektním projevům jako například stereotypie, autoagrese, tik, křik, mentální opožďování atd. pouze objektem, který musel být opatrován v ústavu – že tento ústav se vyznačoval přísnou hierarchií, centrálním zabezpečením služeb, rituálním a pasívním denním režimem, striktním oddělením od vnějšího světa je všeobecně známo.
- ▶ Život se koncentroval na zachování čistoty, dodržování pořádku a klidu, a to vše za pomoci léků na zklidnění a dávkovaného „strukturovaného násilí“ – ať již v jakékoli formě.

PSYCHOLOGICKÁ DIAGNOSTIKA

- ▶ Psychologická diagnostika je psychologická disciplína a zároveň důležitou součástí odborné práce klinických psychologů, kteří se zabývají problémy a poruchami osobnosti a chování.
- ▶ Psychologická diagnóza je prvním krokem k vhodné terapii, k dalším krokům vedle lékařské léčby.
- ▶ V klinicko-psychologické diagnostice se informace shromažďují prostřednictvím diskusí, testovacích postupů a pozorování chování. Po stanovení psychologické diagnózy je objasněno, jak může vypadat další psychologická a psychoterapeutická podpora.

PSYCHOLOGICKÁ PODPORA

- ▶ Psychologie se koncentruje poradenství, analýzy v souvislosti s chováním a jednáním člověka v různých životních situacích s ohledem na osobní zážitky, reakce na okolí a jednání jiných.
- ▶ V rámci terapie bývají cíle definovány v udržení nebo nabytí psychické rovnováhy a zdraví
- ▶ Psychopatologie (duševní poruchy, psychická zátěž, atypické chování mimo vžitě normy)
- ▶ Psychologie osobnosti (rozdíly v myšlení, emocí a chování člověka)
- ▶ Sociální psychologie (psychické procesy v kontextu jednání různých sociálních skupin a jedinců)

SOCIÁLNÍ DIAGNOSTIKA

- ▶ **Sociální model** vidí postižení jako důsledek omezování jedince (vzdělání, zaměstnání, nedostatečná podpora apod.) ze strany společnosti, tedy přídatný problém mnohdy způsobený společností, okolím, jednáním jiných. Sociální model nelpí bezpodmínečně na změně jedince jako takového, ale soustřeďuje se na hledání vhodných životních podmínek pro člověka s postižením.
- ▶ V oblasti sociálního zabezpečení je takto v souladu s legislativou používán termín *osoby se zdravotním postižením*, v souvislosti s pracovním výkonem pak *osoba se změněnou pracovní schopností (příp. s těžším zdravotním postižením)*.
- ▶ S ohledem na pracovně-právní oblast a pracovní příležitosti používáme termín *znevýhodněné osoby*. Školská pedagogika používá pojmenování *obtížně vychovatelný* nebo *obtížně vzdělavatelný* žák atd.

7 DIAGNOSTICKÝCH PRINCIPŮ PRO PEDAGOGICKOU A SOCIÁLNÍ PRÁCI

- ▶ Nestačí jenom chtít – muset diagnostikovat. Důležité je JAK zdůrazním to pozitivní u klienta
- ▶ Je třeba udělat v rámci diagnostiky komplexní obraz klienta
- ▶ Musím jasně svoji pozici, svůj postoj definovat – proč diagnostikuji, jaký přínost procedura má na klienta
- ▶ Musím zůstat v realitě, vyvarovat se hypotéz
- ▶ Návrhy a intervence je třeba ověřit – zda mají smysl, zda jsou reálné, zda klientovi neuškodí
- ▶ Diagnostický proces vyžaduje oboustrannou důvěru
- ▶ Musím vědět, jak mohu klienta v rámci diagnózy podpořit
- ▶ V popředí procedury, rozhovoru musí být znatelná lidskost a uznání

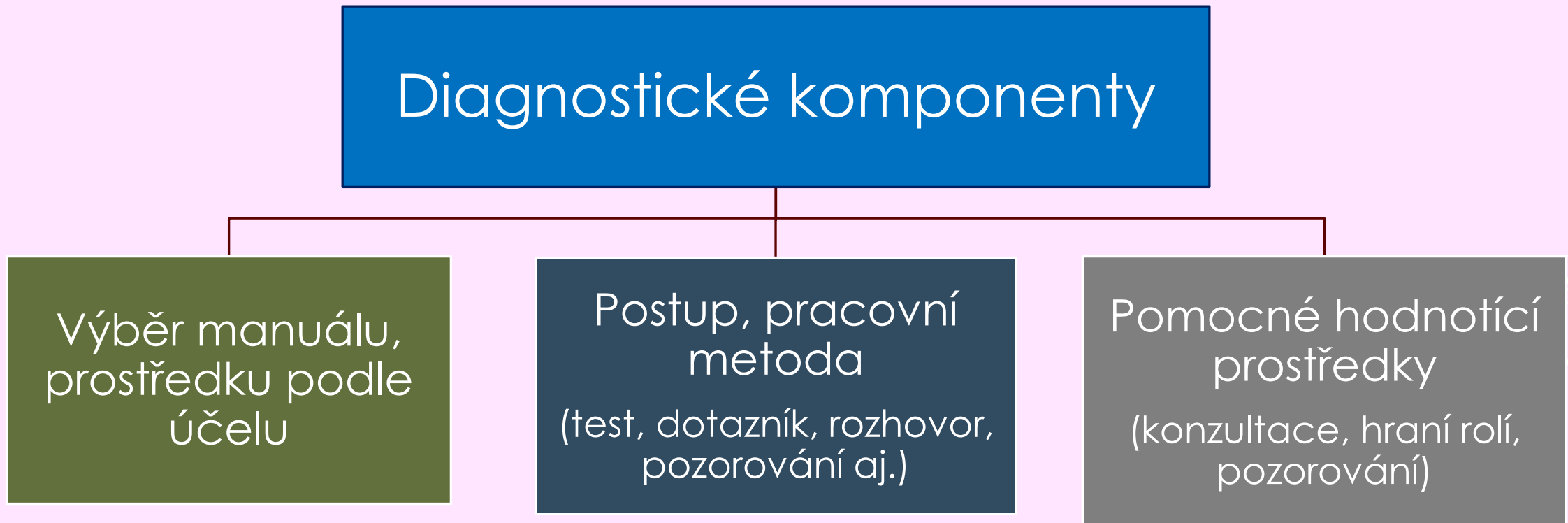
ZÁKLADNÍ ZÁSADY TERAPEUTICKÝCH PODPOR PRO LIDI S POSTIŽENÍM

- ▶ Cílená podpora – pomoci tolik, kolik je nutné a kolik je zapotřebí
- ▶ Pokud je nutné - zapojení okolí do terapeutického procesu
- ▶ Neexistuje nějaká globální metoda – každá terapie musí být individuální
- ▶ Individuální požadavky – jasné cíle, co musí být učiněno, aby se zlepšila kvalita života
 - ▶ zlepšení schopností a funkčnosti (např. logopedie, fyzioterapie)
 - ▶ součást léčby (např. psychoterapie)
 - ▶ zmírnění následků (rehabilitace)
 - ▶ apod.
- ▶ **Ne každá „terapie“ je uznána jako terapie – jsou rozdíly mezi terapii a různými metodami či aktivitami ap.**

DIAGNOSTIKY U KLIENTŮ S TĚŽKÝM POSTIŽENÍM, KTEŘÍ VYŽADUJÍ NEPŘETRŽITOU PÉČI

- ▶ **Není podstatné, zda umí mluvit, číst psát, ale je třeba zjistit, jak se klient orientuje, kde jsou jeho možnosti se dále vyvíjet, a to v následujících oblastech:**
- ▶ **Prostor – Kde** Je schopen definovat, ví, kde se nachází
- ▶ **Čas – Kdy** Je schopen definovat, ví, jaký je den, kolik hodin
- ▶ **Kvalita – Co** V jaké míře, za jakých okolností je schopen určit kvalitativní rozdíly –
- ▶ např. v chování jiných
- ▶ **Kvantita – kolik** V jaké míře, za jakých okolností rozpozná množství
- ▶ **Příčina – proč** schopnost jednoduchého uvažování
- ▶ **Rozezná symboly** např. písmo, číslice, komunikace
- ▶ **Paměť** co je schopen si zapamatovat, rozpoznat

CÍLE DIAGNOSTIKY V PSYCHOSOCIÁLNÍ SFÉŘE

ZÁKLADNÍ DIAGNOSTICKÉ KATEGORIE V PSYCHOSOCIÁLNÍ SFÉŘE

Oblast
inteligence,
myšlení,
abstrakce

Oblast vnímání a
pocitů

Oblast výkonu-
škola, znalosti,
práce, zručnost

Oblast osobnosti,
chování, jednání,
psychické znaky

Deskriptivní diagnóza
Klasifikační diagnostika
Funkční diagnostika
Kauzální diagnostika
Diagnostika výběru
Diagnostika typizace

Podpůrná diagnostika
Integrační diagnostika
aj.

- ▶ **Deskriptivní diagnóza** popisuje situace, ve kterých se postižený nachází. Cílem je představit situaci postiženého co nejkomplexněji a nejpřesněji, z více úhlů, aby bylo možné dospět k jednotnému závěru (popis chování, jednání).
- ▶ **Klasifikační diagnóza** klade důraz na cíl, normy a rámcové podmínky organizace a prostředí, ve kterém se postižený nachází, žije, pracuje tedy zda je jeho stupeň postižení adekvátní stanoveným podmínkám.
- ▶ **Funkční diagnostika** pomáhá odhalit vztahy mezi různými projevy jednání postiženého. Cílem je zjistit, zda a za jakých okolností se vyskytuje určité chování často.
- ▶ **Kauzální diagnostika** se snaží zjistit příčiny nebo komplexy příčin, tzv. kauzální řetězce. Cílem kauzální diagnostiky je dostat zjištěné okolnosti „pod kontrolu“, poznat je a vysvětlit důsledky.
- ▶ **Diagnostika výběru** s koncentruje na nalezení správné osoby pro danou oblast na základě jejich charakteristik. Cílem je přiřadit postiženého k určitému profilu, nalézt „správnou“ osobu pro danou oblast na základě určitých charakteristik.
- ▶ **Diagnostika typizace** si klade za cíl vytvořit homogenní skupiny z hlediska vzdělávacích, výukových nebo organizačních aj. cílů.

DIAGNOSTICKA A SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

- ▶ Speciální pedagogika nevyvinula žádné vlastní diagnostické metody, nýbrž se orientuje především na využití metod z psychologie. Sleduje ale jiné cíle: hledá především možnosti podpory v životě lidí s postižením – podpůrná diagnostika.
- ▶ Lidé s postižením mohou na základě diagnostických výsledků lépe rozvinout své motorické, emocionální, sociální a kognitivní schopnosti. A to z jednoho důvodu – v rámci diagnostiky jsou vývojové možnosti zohledněny a možnosti podpory naznačeny.
- ▶ Diagnóza a podpora tvoří jednotu, jsou a nemohou být odděleny a jsou v interakci s okolním světem (společnost, rodina ap.).
- ▶ Z těchto důvodů považujeme tuto diagnostickou formu za diagnostiku procesu, někdy se hovoří o tzv. multimodální (více rovinové) diagnostice, jež tvoří podpůrný proces.

ZÁKLADNÍ DIAGNOSTICKÉ FORMY VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE

- ▶ **Podpůrná diagnostika** se koncentruje na lidi s postižením a jako taková usiluje o to, aby postižená osoba (dítě, mladistvý, dospělý) byla podporována v optimálním rozvoji svých možností v oblastech mentální, sociální, emoční nebo fyzické.
- ▶ **Na základě konkrétní situace se zdravotním postižením jsou vypracovány hmatatelné, krátkodobé a střednědobé vzdělávací cíle a plány podpory.**
- ▶ **V tomto podpůrném procesu musí být zahrnuto nejen postižený jako osobnost, ale také je nutno brát v úvahu rozmanité podmínky životního prostředí, ve kterém člověk žije.**
- ▶ **Integrační diagnostika** neklade důraz na analýzu problému - s nímž je obvykle spojen termín „řešení“, ale koncentruje se na zapojení do takzvaných běžných životních podmínek, nechat lidi s postižením účastnit se života a pomáhat ho formovat společně. Důraz je tedy kladen na identitu, na osobnost.

Pozorování je jedním z nejdůležitějších komponentů speciálních pedagogů

DIAGNOSTICKÉ POSTUPY SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

- ▶ **Interdisciplinární pohled**
- ▶ Výběr diagnostických postupů se odlišuje podle potřeby uplatnění – v popředí stojí člověk s postižením a jeho zdroje, ne deficity
- ▶ Diagnostický proces začíná intenzivním pozorováním chování a jednání, a to v prostředí každodenního života, tedy nejen v laboratoři či speciálně upravených prostorech a podmínkách
- ▶ Spektrum diagnostiky klientů je velice široký – od kojenců po dospělé, od minimálních poruch až po těžké, komplikované formy postižení
- ▶ Speciální pedagog tak musí mít jasný přehled nejen o nemoci, ale i o účinnosti jednotlivých psychologických procesech, poruchách a odchylkách, aby byl schopen přijmout vhodná pedagogicko-podpůrná a výchovná opatření.

DIAGNOSTICKÉ ZÁSADY

- **Platnost metody, vědecké ověření**
- **Spolehlivost** – Jak přesná metoda je v konkrétní situaci objektivní
- ▶ Při diagnostice lidí s postižením nelze vždy vědecké zásady uplatnit, a to z různých důvodů: často klient nemůže komunikovat, nevidí, nemůže se pohybovat, není mentálně schopen reagovat (závislost na informaci okolí)
- ▶ **Při diagnostice se musíme vyvarovat**
 - ▶ intuitivnímu, bezděčnému, náhlému hodnocení jednání,
 - ▶ chybnému posouzení situace

DIAGNOSTICKÉ ZÁSADY

- ▶ Psychologie se koncentruje na poradenství, analýzy v souvislosti s chováním a jednáním člověka v různých životních situacích s ohledem na osobní zážitky, reakce na okolí a jednání jiných.
- ▶ V rámci terapie bývají cíle definovány v udržení nebo nabytí psychické rovnováhy a zdraví
- ▶ Psychopatologie (duševní poruchy, psychická zátěž, atypické chování mimo vžité normy)
- ▶ Psychologie osobnosti (rozdíly v myšlení, emocí a chování člověka)
- ▶ Sociální psychologie (psychické procesy v kontextu jednání různých sociálních skupin a jedinců)
- ▶ aj.

PSYCHOTERAPIE

PSYCHOTERAPIE SE KONCENTRUJE NA LÉČBU PSYCHICKÝCH PORUCH, KRIZOVÝCH SITUACÍ A NA LÉČBU NEBO ZMÍRNĚNÍ NÁSLEDKŮ, NA KTERÉ PACIENT V RÁMCI PSYCHICKÝCH PORUCH NEBO POSTIŽENÍ TRPÍ.

▶ **Psychoanalýza, hlubinná PT**

- ▶ Psychoanalýza hledá řešení v podvědomí, analýze ranných životních zážitků minulosti a vlivu sexuálního pudu na vývoj člověka

▶ **Kognitivně-behaviorální PT**

- ▶ Metoda spočívá převážně v analýze přítomnosti a chování v problémové situaci, podpoře schopností, které pacient má

▶ **Gestalt PT**

- ▶ Metoda klade důraz na osobní, expresivní prožívání, emoce a přítomnost (dramaterapie)

▶ **Systemická PT (rodinná PT)**

- ▶ Metoda se zaměřuje na vztahy a souvislosti jednání aktérů

▶ **Interaktivní PT**

- ▶ Fokus spočívá v kontextu jednání osobnosti, závislosti na psychice a vlivu okolí

▶ **PT orientovaná na klienta**

- ▶ V popředí stojí terapeutické intervence stojí pocity, přání, definování a sledování cílů, které klient sám definuje (Rogers)

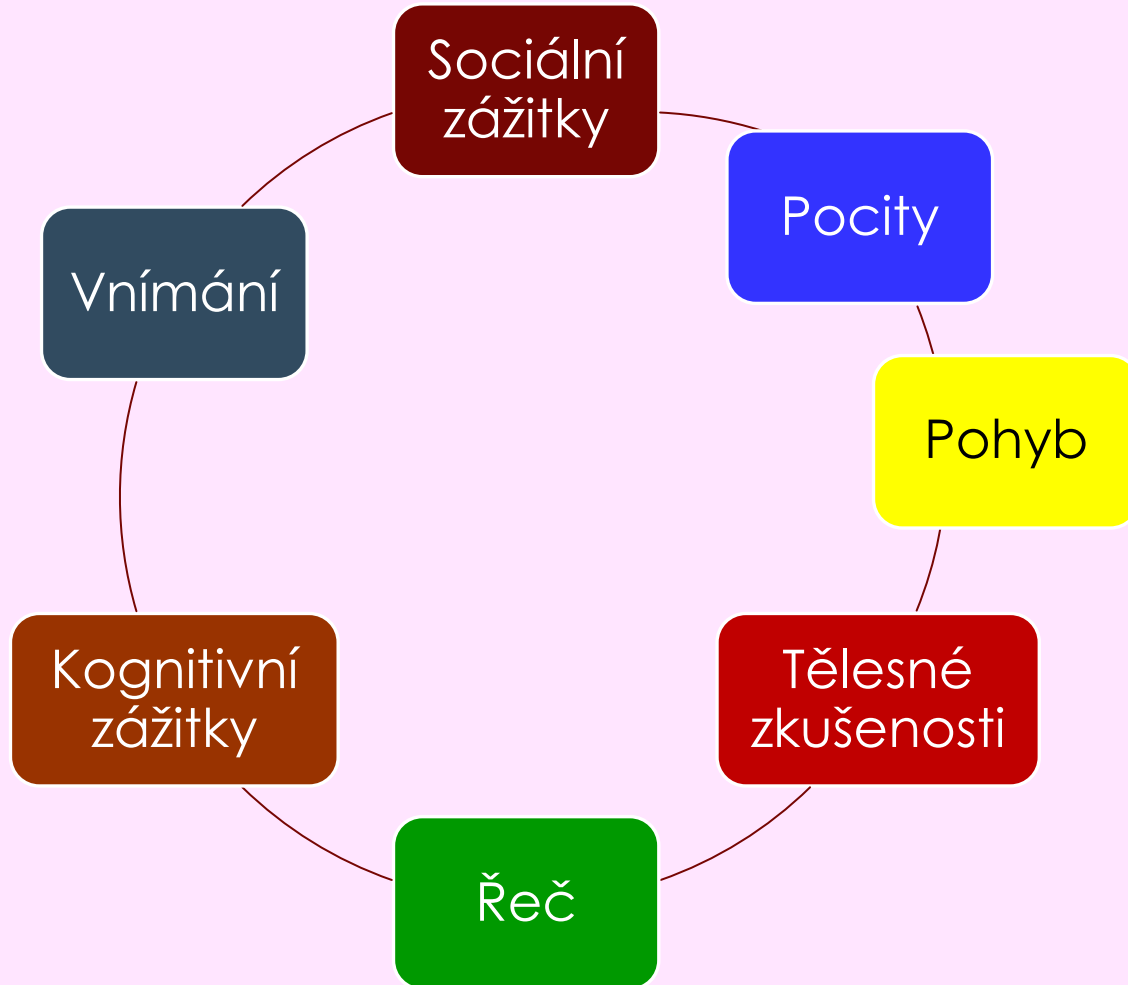
Jiné terapeutické metody

- ▶ **Logopedie**
- ▶ **Ergoterapie**
- ▶ **Fyzioterapie**
 - ▶ Rehabilitace, masáže
 - ▶ Hipoterapie
- ▶ **Arteterapie-psychoterapeutický kontext**
 - ▶ Malování
 - ▶ Taneční terapie
 - ▶ Muzikoterapie
 - ▶ Dramaterapie
- ▶ **Výživa (Logo- a Ergoterapie)**
 - ▶ Jistota vitálních funkcí
 - ▶ Motorika úst – nácvik svalů, polykání, pití, krmení

Jiné rehabilitační terapeutické formy

- ▶ **Nespecifikované umělecké aktivity**
 - ▶ Dramaterapie
 - ▶ Biblioterapie
 - ▶ Řečový projev, poezie, zpěv
 - ▶ Modelování s hlínou
 - ▶ Zahrada
 - ▶ biografie
- ▶ **Pohybové aktivity**
 - ▶ Terapeutický tanec
 - ▶ Vandrování
- ▶ **Zooterapie**
 - ▶ Canisterapie
 - ▶ Hiporehabilitace
 - ▶ Delfíni

BAZÁLNÍ STIMULACE JAKO TERAPEUTICKÁ NABÍDKA PRO TĚŽCE POSTIŽENÉ

Vychází z tzv. holistického přístupu zprostředkování zkušeností a vjemů.

Prostřednictvím pohybu, tělesných, taktilních zkušeností, a vnímání všemi smysly se vytvářejí sociální zkušenosti, aktivuje myšlení a takto komunikuje s okolím: reakce na podněty .

Vztah
Jistota
Důvěra
Aktivita

SNOEZELEN

Auditivní, vizuální, orální, taktilní vibrační a somatická stimulace

Zaměřuje se na podporu vnímání a uvolnění pomocí vody, světla, barev, uklidňující hudby, aroma, houpačky.

K tomuto účelu jsou vybaveny speciální místnosti s možností si lehnout, sedět, mít kontakt s pomůckami ap.

Vhodné pro klienty s těžkým mentálním a tělesným postižením, v krizových situacích jako stress, hyperaktivita, agresivita-autoagresivita.

